

Znaczenie psa w społecznościach środkowoeuropejskiego Barbaricum (200 BC – 400 AD) – studium archeozoologiczne tzw. „pochówków psów”

W świecie antycznym ceniono psy ze względu na ich przydatność do polowań, stróżowania, pasterstwa, czy też do widowiskowych walk, ale także jako domowych pupili. Psy były także częścią życia kulturalnego, odgrywając ważne role w mitologii i rytuałach religijnych. W starożytnym świecie duchowym nie brakowało psów, takich jak słynny Cerber, konstelacje nocnego nieba Canis Major i Canis Minor, czy podczas składania ofiar w trakcie obchodów Lupercalii. Zwierzęta te były uśmiercane w rytuałach oczyszczenia i ochrony oraz składane w ofierze przy wznoszeniu świątyn i ważnych budowli. Wspomniane aspekty relacji człowiek-pies są znane ze starożytnych tekstów i ikonografii, a w źródłach archeologicznych manifestują się jako odkrycia psich pochówków. Powszechna w starożytności praktyka grzebania psów funkcjonowała także poza cywilizacjami świata śródziemnomorskiego, docierając do odległych zakątków Barbaricum.

Również w Polsce odkryto liczne depozyty psich szczątków z okresu rzymskiego. Zjawisko to rozpoczęło się tu około II wieku p.n.e. i przetrwało kilka stuleci. Okres największego zainteresowania archeologów tym tematem przypadł na lata 70.-90. XX wieku, kiedy odkryto wiele tzw. pochówków psów na terenie całego kraju; wyjątkowo liczne są one na Kujawach. Szczególnie interesujące są depozyty z obiektów uznawanych za świątynie i sanktuaria (ofiary dla bóstw?). Pochówki znane są również ze stref codziennego użytku, tj. głównie domostw i stref gospodarczych, gdzie mogły być ofiarami zakładzinowymi, zapewniającymi dobrobyt i ochronę przed złymi mocami.

Wraz ze wzrostem liczby stanowisk archeologicznych uczeni sformułowali wiele teorii i interpretacji na temat przyczyn takich praktyk. Nierówne traktowanie psów przez dawne społeczeństwa jest ewidentne. Niektóre zwłoki psów po prostu utylizowano, a część intencjonalnie poddawano zabiegom być może o charakterze rytualnym. Podczas ich przebiegu, jak się niekiedy uważa, psy uśmiercano i grzebano w miejscu odbytej ceremonii, poświęconej m.in. bóstwom urodzaju i płodności. Czy oznacza to, że ludzie różnie postrzegali i utrzymywali psy? Czy w czasach rzymskich mieszkańcy środkowoeuropejskiego Barbaricum dzielili psy na zwierzęta użytkowe oraz na takie, które miały znaczenie duchowe/rytualne? A może psy ofiarne były po prostu losowo wybierane z ogółu populacji? Czy oprócz tych dwóch kategorii psów, ludzie trzymali także psy domowe, tak jak Rzymianie? Na kujawskich stanowiskach archeologicznych odkryto kilka przykładów bardzo małych psów w typie jamnika, które mogły stanowić symbol statusu ich posiadacza. Są to ważne pytania dotyczące relacji człowiek-zwierzę w Barbaricum które pomogą nam kompleksowo zrozumieć złożone zagadnienie historii traktowania zwierząt jako własności, ale również jako naszych kompanów i duchów opiekuńczych.

Niniejszy projekt dostarczy danych do weryfikacji hipotez o rytualnym składaniu psów w ofierze – interpretacji, która istnieje w literaturze archeologicznej od ponad 40 lat, ale nigdy nie była systematycznie zweryfikowana zaawansowanymi metodami naukowymi. Łącząc metodykę archeologii i jej subdyscypliny, jaką stanowi archeozoologia, położymy szczególny nacisk na rozpoznanie cech grzebanych psów, takich jak płeć, wiek, wielkość i typ budowy ciała. Kolejnym ważnym zagadnieniem będzie zdrowie psów, w tym deformacje szkieletu, co umożliwi określenie warunków ich życia i być może pozwoli wnioskować o ich funkcji. Sezon śmierci psów dostarczy wskazówek na temat możliwych powiązań zabijania ofiarnego z cyklicznym świętowaniem, co miało miejsce np. w świecie antycznym. Analiza śladów na kościach, będących wynikiem działania człowieka i czynników podepozycyjnych, pozwoli orzec, czy zwierzęta te były przedmiotem jakiegoś rodzaju przemocy rytualnej. Przy wykorzystaniu datowań radiowęglowych zweryfikujemy dotychczasową chronologię znalezisk, opartą na źródłach pośrednich.